

Libris.RO

Respect pentru oameni și cărți

ION VLAD

ALTERNATIVE LA MEMORII

Dialoguri, corespondență, mărturii

O carte concepută și alcătuită de

ILIE RAD

ACADEMIA ROMÂNĂ
Centrul de Studii Transilvane

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

Cluj-Napoca, 2019

Cuprins

ION VLAD, *EFIGII UNIVERSITARE (ÎNSEMNĂRILE UNUI STUDENT DE ODINIOARĂ)*.....11

PREFĂȚĂ: PROFESORUL ION VLAD LA 90 DE ANI.....15

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI.....27

INTERVIURI ACORDATE

CLUJ-SIBIU: O AXĂ SPIRITUALĂ. Interviu realizat de TITU POPESCU.....33

ÎNTELENȚII ȘI PREOCUPĂRİ ÎN PRAGUL NOII STAGIUNI.

Interviu realizat de NATALIA STANCU.....36

„SÂNT UN DASCĂL CARE CREDE ÎN FORȚA FASCINANTĂ A LECTURII,
ÎN MODELELE ACESTEIA”. Interviu realizat de DORIN TUDORAN.....40

„LITERATURA ESTE UN LIMBAJ ȘI, CA ATARE, EA ARE FUNCȚIA DE A
STABILI UN DIALOG VITAL, ESENȚIAL ÎNTRE CREATOR ȘI CITITOR”.

Con vorbire realizată de Ion DRĂGĂNOIU.....53

CRONICA LITERARĂ „E MARTORUL, «ÎNSOȚITORUL» UNEI LITERATURI”.

Interviu realizat de NICOLAE BĂCIUȚ 56

„DASCĂLUL ESTE POVESTITORUL”.

Interviu realizat de Tudor Dumitru Savu 63

„ORICE CARTE ÎNSEAMNĂ MAREA PROMISIUNE A CEEA CE AR PUTEA FI
EA”. Interviu realizat de DORA PAVEL.....71

VOCAȚIA UNEI VIETI: MĂRTURISIREA. Con vorbire realizată de GHEORGHE

GLODEANU.....89

- „AM RĂMAS NECONTAMINAȚI DE PROSTIA ENDEMICĂ
-
- A SOCIOLOGISMULUI VULGAR”. Interviu realizat de DANIEL DRĂGAN 97

- „VÂRSTA BIOLOGICĂ NU E MAI IMPORTANTĂ DECÂT CREAȚIA”. Interviu
-
- realizat de ȘTEFAN MANASIA 105

- „MAREA MAGIE A POVESTIRII CONVERTITE ÎN ROMAN SAU ÎN ALTE
-
- STRUCTURI E DARUL CEL MAI DE PREȚ AL CREAȚIEI MEMORABILE,
-
- VREDNICE DE DURATA FIINȚEI ISTORICE”. Interviu realizat de OLIMPIU
-
- NUŞFELEAN 116

- „A SPUNE ISTORII, A ROSTI SAU A SCRIE POVESTIRI MI SE PARE O
-
- DOMINANTĂ A ÎNTREGII LITERATURI, INDIFERENT DE NATURA EI”.
-
- Interviu realizat de HOREA POENAR 121

- „NU ADMIR CRITICUL ACRU, ULCERAT, FERICIT DE DESCOPERIRI
-
- CATASTROFALE”. Interviu realizat de IULIAN BOLDEA 130

- CEREMONIA PEDAGOGICĂ: ION VLAD. Interviu realizat de PAUL BOCA 138

- „LA ACEASTĂ REVISTĂ AM TRIMIS PRIMA ȘI ULTIMA POEZIE PE CARE
-
- AM SCRIS-O, INTITULATĂ CÂNTEC PUR ȘI SEMNATĂ CU PSEUDONIMUL
-
- I. DEDAN”. Interviu realizat de ILIE RAD 148

CORESPONDENȚĂ PRIMITĂ

Gabriela Adameșteanu (181), Maria Magdalena Agârbiceanu (183), Maria Banuș (184), Ana Blandiana (185), Geo Bogza (186), Ion Brad (186), N[icolae] Carandino (187), Mircea Ciobanu (188), Constanța Pompiliu Constantinescu (189), Radu Cosașu (190), Gheorghe Crăciun (197), Valeriu Cristea (198), S. Damian-Druckmann (201), Sergiu Pavel Dan (203), Zoe Dumitrescu-Bușulenga (204), Nicolae Florescu (204), Laurențiu Fulga (206), Paul Georgescu (207), Mihnea Gheorghiu (210), Niculae Gheran (211), Mihai Giugariu (215), Dan Grigorescu (216), Constantin Hârlav (217), Bedros Horasangian (219), Mircea Iorgulescu (225), Mihai Ispirescu (226), Kazimierz (Cazimir) Jurczak (227), Ioan Lăcustă (230), Norman Manea (232), Marosi Péter (233), Mircea Martin (235), Ileana Mălăncioiu (238), Dumitru Micu (251), Dan C. Mihăilescu (252), Florin Mugur (254), I[on] Negoițescu (256), Z. Ornea (258), Edgar Papu (260), Ioana și Liviu Petrescu (261), Marta Petreu (288), Rácz Győző (290), Puia-Florica Reboreanu Vasilescu (291), Al[exandru] Săndulescu (294), Dinu Săraru (296), Valentin Silvestru (296), Mircea Horia Simionescu (297), C[onstantin]

Stănescu (299), Geo Șerban (304), Cornelia Ștefănescu (306), Iosif Titel (307), Sorin Titel (309), Constantin Țoiu (311), Cornel Ungureanu (312), Libuše Valentová (313), Ion Vartic (314), Ion Vlasiu (315), Răzvan Voncu (316), Ioan Vultur (317), Mihai Zamfir (320), Horia Zilieru (321)

ALTE SCRIERI

I. STUDII DESPRE SCRITORI ROMÂNI, PUBLICATE ÎN VOLUME COLECTIVE.....	325
Generația de la 1848 într-un curs al profesorului Ion Breazu.....	325
„Luminița” sau ceremonialul narativ al vieții și al morții [Ion Agârbiceanu].....	329
Concepțele istoriei literare și fascinația textului [Ioana Em. Petrescu].....	336
II. DEZBATERI TEORETICE.....	347
Preliminarii la o poetică a romanului.....	347
Realismul – un concept programatic (Fragment).....	364
Critica și lectura critică.....	366
III. PREFEȚE ȘI POSTFETE.....	373
Georgeta Mircea Cancicov.....	373
Inscripții pentru Octavian Fodor.....	386
Extraordinarele aventuri ale călătoriei [Méliusz József].....	388
Romanele „pământului” [Cezar Petrescu].....	397
Dramaturgia și temele dramaturgului [Constantin Cubleşan].....	407
Mărturisind... [Traian Mihai Neamțu].....	416
Poetica narativității [Al. Călinescu].....	417
Reabilitarea biografiei [Gavril Scridon].....	420
Prefață [Pavel Dan].....	428
Parabola literară [Alexandru Zotta].....	433
IV. RĂSPUNSURI LA ANCHETE LITERARE.....	435
Ancheta revistei <i>Steaua</i> (1962): „Realizări ale prozei scurte”.....	435
Convorbiri <i>Steaua</i> (1970): „Pe marginea unor probleme de istorie literară”	437
Ancheta revistei <i>Luceafărul</i> (1971): „Durata și spațiul acestui popor”.	
Anchetă realizată de Adrian Păunescu.....	439
Ancheta revistei <i>România literară</i> (1973): „Universul artei noastre”.....	443
Ancheta revistei <i>Viața românească</i> (1984): „1944-1984. Literatura română în epoca socialismului”.....	445

Recherché realizată de Marta Petreu.....	451
Anchetă revistei <i>Apostrof</i> (2005): „Cele zece porunci”.	
Anchetă realizată de Marta Petreu.....	455
V. PORTRETE ȘI EVOCĂRI.....	459
Ion Vlasiu, octogenar: În spațiul și timpul creatorului.....	459
Amintirea unor spectacole [Vlad Mugur].....	462
Jurnalul unui „evadat” [Victor Vlad].....	465
Niculae Gheran – spiritul creator al istoricului literar.....	469
VI. NOTE DE CĂLĂTORIE.....	473
Un dialog despre roman.....	473
China în august.....	476
VII. VARIA.....	482
Cultură și demnitate.....	482
A fost odată în Cluj.....	483
„Erau ziare, evenimente...”	486
INDICE DE NUME.....	491

A N E X E după p. 505

Cluj-Sibiu: o axă spirituală

– Este știut că Sibiul este legat de Cluj printr-o trainică și îndelungată afinitate spirituală. Cele două mari centre de cultură ale Transilvaniei au avut, de-a lungul timpului, o contribuție decisivă la conturarea profilului spiritual al acestei zone. Această superioară simpatie reciprocă se îmbogățește astăzi printr-o emoționantă reacție de „redescoperire” a înfrățirii. Socotiți că, în context actual, această contribuție o mai putem încadra în conceptul „literaturii transilvănene”?

– Un concept de „literatură transilvăneană” ni se pare astăzi riscant. Există o mișcare convergentă a scriitorilor spre Capitală, o mai accentuată mobilitate a publicațiilor de profil, un refuz ostentativ al localismului. Acest proces duce la accentuarea unei ambiții a revistelor, de a avea colaborări din toată țara. Este o condiție favorizantă dorința unor reviste (*Astra*, *Cronica*, *Tribuna*, în ultimul timp *Orizont*) de a stabili colaborări reciproce sau de a elabora unele numere tematice. Or, acest reciproc împrumut face ca, la un moment dat, o notă distinctă, cu atribute statice, să aibă o tendință de dispariție, în cadrul unui proces de egalizare a unei mișcări literare fără note localiste.

Dar cred că, pentru o literatură transilvăneană, care nouă ne este scumpă, putem recunoaște la câțiva scriitori ardeleni unele trăsături de formăție intelectuală specifică. Poeți ca Ioan Alexandru, Ion Horea, Ion Brad, Ana Blandiana, prozatori ca Nicolae Breban, Ion Lăncrăjan, Pop Simion par să aducă în scrisul lor un accent de gravitate a problematicii, de rezistență la experiențe neratificate. Dar, mai presus, există o conștiință a solidarității acestor scriitori (enumerarea noastră nu este, firește, exhaustivă) cu poezia și proza înaintașilor păstrând ecoul unor modele care nu se pot uita – Goga, Blaga, Rebreau, Pavel Dan și alții.

Trăsăturile distințe ale literaturii transilvănene pot fi recunoscute prin încorporarea în viziune: credința în estetica realismului (care poate să se inoveze, dincolo de tradiționalul slavician, fără conflicte-tip, prin încorporarea fantasticului); un accent al destinelor umane, cu atenție pentru istoria unei lumi contemporane. Ion Breazu consideră că această literatură are o patimă

a adevărului, un interes manifest pentru viața diferitelor categorii umane, cu gravitatea problemelor de conștiință, interesul pentru tot ceea ce este schimbare în viața omului. Chiar și revenirea la modele este un simptom pentru respectul unei tradiții specifice a locului.

– Față de aceste realități „tradiționaliste”, dezvoltate de dvs., cu o adâncă înțelegere, ați semnalat fenomenul sintezei, al integrării în unitatea aceluiași context. Componentele își păstrează, totuși, o anumită distincție, o anume nuanță individualizatoare. Cum vedeti posibila afirmarea aportului sibian, oraș cu tradiționale veleități literare?

– Pe lângă multiplele sale legături cu alte centre de cultură ale țării, prin tradiționalele sale afinități, firesc ar fi ca Sibiul să graviteze spre Cluj. În anii refugiuului, la Sibiu s-au grupat un număr de scriitori, cu un nucleu clujean; pe lângă Cercul Literar era Universitatea, erau nume ca Blaga, Jacquier¹, care au creat o mișcare firească între Cluj și Sibiu și un interes al Clujului pentru Sibiu. Sibiul a și alimentat viața intelectuală a Clujului, fiind un fel de realitate spirituală exemplară. De aceea, aş spune că este necesar un mai mare interes pentru definirea unei zone spirituale transilvănene, pe axa Cluj-Sibiu.

Sibiul are nevoie de o revistă. Din mai multe motive. Aici există o vestită tradiție tipografică și mă gândesc la excelenta realizare a *Istoriei literaturii române vechi* a lui Sextil Pușcariu, Sibiul poate avea o editură profilată pe carte de artă și pe carte românească veche. Editura Dacia ar putea acoperi și Sibiul, fiind o editură a Transilvaniei. Dar mai importantă este o revistă, fiind singura care poate pune în valoare zona sibiană. O revistă înseamnă școală, verificare, confruntare pe toate planurile. Există aici forțe reale pentru o revistă de cultură, în istorie, folclor, etnografie, muzeistică, critică și istorie literară, lingvistică, beletristică, artă plastică.

– Aș socoti că revista *Tribuna* are datorii mai mari pentru Sibiu, orașul natal al publicației. V-aș reaminti că, pe la începutul anului trecut, la o întâlnire în Sala „Astra”, cu redactori ai revistei, s-au făcut avansuri promițătoare în acest sens. Ca redactor-șef adjunct al revistei, socotiti că legătura este suficient cimentată?

– Trebuie să recunoaștem că revista *Tribuna* din Cluj a făcut puțin pentru Sibiu. De aceea, conducerea publicației s-a gândit că ar fi bine ca Sibiul să însemne o subredacție a *Tribunei*. Practic, intenționăm să constituim aici un nucleu de sprijin, o subredacție onorifică, având bilunar spațiu în revistă, cu latitudine de propuneri și selecție de materiale, în funcție de o tematică aleasă

¹ Henri Jacquier (1900-1980), profesor francez, stabilit în România. A fost șeful Catedrei de filologie romanică a Universității „Victor Babeș” din Cluj.

cu premeditare. Se marchează astfel, tot la al doilea număr, o prezență sibiană diversificată, la zi. Este o posibilitate de afirmare a culturii sibiene, sub semnul continuității tematice, cu șansa angajării directe în problematica abordată de revistă.

– *Acest interes pentru Sibiu este nu mai firesc, ci și măgulitor. Am înțeles că vă interesează cultura acestor locuri: cum o apreciați pe diametru tradiție-actualitate?*

– Urmărind de afară viața Sibiului, și se impune evidenței existența mulților oameni cu mult gust, informații, agreabili la solicitări. Facultatea nou-creată, animată de valoroși istorici, etnografi, pretinde schimburi mai active cu cadrele didactice din Cluj, care să țină lecții deschise, prelegeri, dezbateri de catedră, cercetări științifice în comun, atât pentru colegii sibieni, cât și pentru studenți. Cert este că se simte o simpatie deosebită pentru Sibiu. Am fost martor la un Consiliu profesoral al Facultății de Filologie, în care toată lumea – la sugestia rectorului universității, Prof. Ștefan Pascu – a fost încântată de ideea colaborării strânse cu facultatea din Sibiu. Orașul poate interesa mult mai mult și ca depozitar al unor fonduri documentare extrem de bogate, care se cer puse în valoare. O politică editorială atentă poate publica, aici, antologii, texte, documente literare.

– *Dacă ar fi să scoateți **Tribuna la Sibiu**, ce profil i-ați da?*

– Aș face-o ca o revistă cu un mai mare accent pe problemele istoriei culturii, geografiei lingvistice, etnografiei și folclorului, ca și pe valorificarea potențialului artistic sibian. Cred că o soluție echilibrată poate include în circuitul revistei și contribuții eterogene, în scopul tot al valorificării resurselor locale. Sibiul poate scoate o revistă foarte modernă, deschisă, de o mare mobilitate. De fapt, nu a lipsit niciodată aici un spirit al noului, un apetit pentru modern. Sibiul a facilitat contactul cu multe zone ale țării, având și avantajul unei situații geografice de intersecție, care polarizează și impune.

Interviu realizat de TITU POPESCU

(*Tribuna Sibiului*, anul IV, nr. 898, 13 ian. 1971, p. 2)

Intenții și preocupări în pragul noii stagiuni

– Conferința Națională a partidului, validând orientările prețioase date activității politico-educative de Plenara Comitetului Central, din noiembrie 1971, a pus și în fața instituțiilor teatrale sarcini de mare răspundere. Cum v-ați propus să acționați, pentru a da viață acestor sarcini?

– Cu mijloacele sale specifice, teatrul – după părerea mea – poate juca un rol însemnat ca *instrument de cunoaștere a realității și de modelare a conștiințelor*. El poate să-i ajute pe oameni să înțeleagă mai profund realitatea noastră socială, să fie conștienți de procesele revoluționare care se produc, să înțeleagă și să interpreze faptele concrete de viață. El le poate influența pozitiv configurația și conduită morală, aducând în dezbatere aspecte concrete ale vieții și activității lor, conflicte și frământări autentice, propunând atenției și meditației spectatorilor exemplul unor existențe și destine superioare.

Elaborarea repertoriului Teatrului Național din Cluj – care a pornit de la preocuparea pentru aprofundarea și însușirea spiritului Conferinței Naționale – a urmărit să fie un răspuns creator, eficace, semn al unei vizionări politice clare și al unei atitudini militante. Am fost animați, în alegerea noastră, de crezul că scena poate împlini și grăbi procesul de modelare a conștiințelor prin *autenticitatea și forța modelelor pe care și le propune*. De asemenea, că ea poate contribui la desăvârșirea unei cunoașteri mai autentice, la cristalizarea unor aprecieri mai exacte și a unei atitudini mai ferme față de fenomenele cu caracter de frână; că ea poate determina o mai viguroasă stare de acțiune, de energie și de voință, pentru transformarea lumii.

– Care este ponderea repertoriului românesc de actualitate în stagiunea 1972-1973? Ce sensuri urmăriți să transmiteți de la înălțimea scenei? Ce exemple umane veți propune prin intermediul eroilor acestei dramaturgii?

– Intenționăm să încadrăm stagiunea între premierele absolute a două piese românești, semnate de autori clujeni, inspirate din realități sociale și morale ale anilor noștri. Este vorba mai întâi de lucrarea lui D. R. Popescu, *O pasare dintr-o altă zi*, care a fost de curând definitivată; apoi cea a lui Al. Căprariu, *Ora douăsprezece și jumătate*, care se află încă în lucru. Amândouă

își propun integrarea în dezbaterea atât de stringentă a problemei răspunderii sociale, a necesității unei *participări vii, conștiente a omului la destinele colectivității în care trăiește.*

– În eventualitatea că toate aceste proguze optimiste se vor dovedi pe deplin justificate, că piesele mai sus-menționate vor putea deveni spectacole de mare eficacitate educativă, apreciați că două piese de actualitate sănt suficiente pentru a răspunde exigenței publicului față de teatru și față de un teatru național mai ales? (Pun această întrebare cu atât mai mult, cu cât constat că – excepție făcând Timișoara – niciunul din celelalte teatre naționale nu s-a dovedit mai generos în raport cu noua creație originală.)

– Ideal ar fi, desigur, ca proporția să fie alta. Nu am dori însă să dezamăgim prin opțiuni pripite, lipsite de maturitate, exigențele de adevăr uman, de autenticitate ale publicului, dorința lui de a se întâlni pe scena Naționalului cu aspecte esențiale ale realității. Cele două spectacole pe care le pregătim nu reprezintă însă concluzia ultimă a căutărilor noastre. Avem în studiu piese recent elaborate de Paul Everac și Horia Lovinescu. Sântem în căutarea altor piese, care să consoneze mai deplin, prin conflictele imaginante, cu lumea pre-ocupărilor și întrebărilor specifice categoriilor noastre de spectatori. Iată, ne gândim, de pildă, cât de imperios necesară ar fi o piesă care să dea o imagine cât mai complexă a tinerei generații – o piesă care să dezbată felul în care tinerii înteleg să-și îndeplinească obligațiile lor sociale și morale și care să constituie o pledoarie convingătoare pentru o participare și mai substanțială, și mai entuziasă a tineretului la edificarea noii societăți.

Ne-ar interesa, de asemenea, o scriere dramatică, care să aibă ca obiect aspecte izvorâte din munca de cercetare, frământări legate de etica cercetării, de conștiința finalizării sociale a efortului de gândire, de angajare a omului de știință.

Desigur, repertoriul apropiatei stagiuini va cuprinde piese ale dramaturgiei clasice românești și universale, mărturisind preocuparea noastră pentru un afiș teatral capabil să impună prin echilibru și, în același timp, prin diversitate. Aș vrea să amintesc însă nu titlurile acestor piese, ci câteva alte inițiative: un colaj de documente, versuri și muzică – spectacol politic închinat aniversării republicii. Realizat în colaborare cu televiziunea, el va sublinia preocuparea noastră de a fi prezenti în mod nemijlocit în mijlocul evenimentelor politice pe care le cunoaște țara. Dorind, pe de altă parte, să reînviem tradiții mai vechi ale scenei noastre naționale, cu puternic ecou cultural și educativ-patriotic. Ne-ar atrage îndeosebi ideea prezentării în ipostaza, mai puțin notorie, de dramaturgi a unor scriitori cunoscuți, cum ar fi: Eminescu, Slavici, Iosif Vulcan, Emil Isac, Reboreanu, Goga. Vom organiza, de asemenea, recitaluri de

poezie: Radu Stanca (în colaborare cu Asociația Scriitorilor din Cluj) și un recital cu *Scrisorile eminesciene*.

– *O tradiție care se cere mereu înnoită și, în același timp, o îndatorire a primelor scene ale țării este aceea de a exercita un rol activ în formarea și modelarea conștiințelor, printr-o activitate cu mult mai bogată și diversă de a se manifesta ca un adevărat focar de cultură.*

– În acest spirit ne gândim – în perspectivă – să organizăm un muzeu al teatrului nostru semicentenar, să scoatem un caiet de informație, de istorie și actualitate teatrală. De importanță vitală pentru calitatea repertoriului nostru original, pentru tematica lui, pentru aspectele din realitatea și zonele sufletești investigate, pentru orientarea lui ideologică și forța lui de a modela conștiințele va fi deschiderea – chiar în toamnă – a unui *cenaclu*. Avem deja o mulțime de texte. Sedințele cenaclului vor prezenta piesele în lectura actorilor și le vor supune discuției – aspirând să devină astfel actele de naștere ale unor lucrări dramatice de interes național. Pentru a avea o consultare cât mai largă, fructuoasă, plănuim să reînființăm vechiul *comitet de lectură* al teatrului, format din oameni de cultură și știință clujeni, autorități în domeniile lor de activitate – pasionați de teatru în general și iubitori ai colectivului nostru artistic.

– *Care sunt modalitățile principale ale mobilizării colectivului artistic din Cluj, pentru înfăptuirea cu succes a tuturor acestor angajamente? Cum veți urmări valorificarea și dezvoltarea resurselor creațoare ale oamenilor de teatru clujeni?*

– Ne-am gândit, desigur, la repertorii, având și imaginea forțelor noastre actoricești. În măsura în care am putut influența opțiunile regizorilor (legitime, la rândul lor), căutăm să distribuim în tovărășia unor nume bine cunoscute un număr cât mai mare de interpreți. Avem un colectiv bun, aşa încât săntem aproape siguri că printre cei lăsați atâția ani în inactivitate se vor revela impresionante talente. Tot în scopul mai sus-amintit vom organiza, în teatru, un cerc de debateri de estetică și cultură teatrală.

De o importanță vitală pentru activitatea teatrului și a cenaclului nostru va fi lărgirea interesului pentru teatru și apoi întărirea și diversificarea raporturilor cu spectatorii, cunoașterea gustului lor estetic și, mai ales, a universului lor spiritual. Vom întreprinde, pentru aceasta, o anchetă sociologică. Vom discuta în sală, după spectacol, cu studenții – acțiuni realizate împreună cu „Filoclub” sau cu Casa de Cultură a Studenților; vom avea, cu sprijinul cluburilor muncitorești, întâlniri cu muncitorii.

Avem convingerea reușitei în intențiile noastre, pentru că există, din partea forurilor locale de partid și de stat, ca și din partea Consiliului Culturii

și Educației Socialiste, un interes foarte mare, o mare receptivitate și sollicitudine față de teatrul nostru. Am găsit pretutindeni același sprijin, aceeași înțelegere și căldură. Iar acest sprijin ne obligă și mai mult față de spectatorii noștri, față de sarcinile mari pe care partidul le-a pus în față instituțiilor teatrale, a oamenilor de teatru.

Interviu realizat de NATALIA STANCU

(*Scânteia*, anul XLII, nr. 9268, 13 sept. 1972, p. 4)

„Sânt un dascăl care crede în forța
fascinantă a lecturii, în modelele acesteia”

1. „*Copilăria mea nu s-a constituit
niciodată într-un veritabil topos*”

– Din ce punct credeți că ar fi mai bine să începem acest dialog? Mă refer, bineînțeles, la un reper din biografia dumneavoastră.

– În orice caz, nu din acela al copilăriei.

– De ce?

– Chiar și numai pentru motivul că am avut de atâtea ori prilejul să suspecțez trucajul autobiografic, confesiunea, jurnalul, memorialistica, toate practicate la vîrstă când preferabil e să scrii despre alții și despre cărțile lor... În cazul meu, copilăria nu reprezintă un univers determinat, nu s-a constituit într-un topos, într-un spațiu cu referințe de ordin afectiv și cu trimiteri spre un anume timp.

– *Și dacă v-aș spune că mi se par interesante chiar și copilăriile de acest fel; dezarticulate, le-ați zice?*

– N-aș avea ce face și ar urma să vă spun câteva lucruri, să numesc câteva fapte, sumare, dar cu condiția ca toate riscurile pentru amănuntele neinteresante, probabil, să vă aparțină.

– De acord. „Riscurile” mi le-am asumat de multă vreme...

– Copilăria mea a fost cam nomadă și asta datorită condiției tatălui meu. Slujbaș al statului, a trecut din loc în loc, din localitate în localitate. Aceste neîntrerupte călătorii sau, poate mai exact, adevărate dezrădăcinări au făcut să n-am niciodată nostalgia unui loc anumit, iar când m-am trezit la vîrstă adolescentei, n-am încercat nostalgia celui venit de la țară. Situația nu s-a schimbat nici în anii liceului și chiar în vacanțe nu eram decât adolescentul care revenea la locul unde se găseau părinții lui, într-un loc unde aceștia se aflau pentru un interval imprevizibil ca durată, într-un loc tranzitoriu ca toate cele dinainte și ca toate ce urmău să le succeasdă. De aici au decurs nu puține lucruri. De pildă, n-am avut niciodată o bibliotecă *a mea* sau o bibliotecă a

părintilor mei, în acceptia cea mai proprie. Cu toate acestea, singurul element mai bine consolidat în memoria mea afectivă rămâne vacanța, căci, pentru perioada copilăriei și a adolescenței, vacanța însemna singurul semn de reper – semnul (am putea vorbi despre „o semiotică a vacanței” și a reîntoarcerii în spațiul privilegiat al acesteia) neîntrerupte reveniri. Nu într-un loc anume, ci mai degrabă într-un loc cvasiimaginär, proiectat, visat – și nu este exclus ca totul să fi ținut de un univers livresc al adolescentului.

În legătură cu acest fapt, îmi voi aminti totdeauna lectura unui roman, și încă unul dintre cele mai modeste: *Arca lui Noe*, romanul lui Ionel Teodoreanu, scris în urmă cu 40 de ani. Plonjam în vacanțe recitindu-l, nu pentru că ar mai fi putut să îmi comunice ceva deosebit. Nu, fără îndoială; era însă acel semn inefabil al vacanței care începea, ca într-un joc acceptat și aşteptat, ca o promisiune a unor ore unice de lecturi (altele), de lipsă de constrângeri. De-altminteri, romanul își plasa trama într-un spațiu asemănător celui din *Jocul de-a vacanța*, comedia amară a lui M. Sebastian. Erau în romanul lui Ionel Teodoreanu doi copii, care, uitând convențiile literaturii, domeniul al criticului literar (!), retrăiau uimitor, fermecător, vacanța. Așadar, amintirile mele despre copilărie sănt, până la un punct, trecute prin livresc, poartă pecețea acestuia, chiar dacă nu e vorba neapărat de „marea literatură”. Rea, bună? Nu știu, dar uneori mi se pare că mi-am trăit copilăria în vecinătatea universului ei.

– Fiindcă tot ați pomenit de lecturi, de literatură, v-aș ruga să-mi spuneți cam pe la ce vârstă se poate vorbi, în cazul dumneavoastră, de apariția lecturii. Citeați autori sau cărți?

– În mod sigur, citeam cărți. Iubeam cărțile, și nu pe autorii lor, de cele mai multe ori necunoscuți pentru adolescentul de atunci. Lectura a apărut pe la 14-15 ani. Erau lecturi obișnuite și, altele, ciudate, paradoxale; erau lecturile mele. Nu le destăinuiam.

– Ce „ascundeai”?

– Poate anumite descoperiri, nu toate potrivite cu vârsta. Dacă, bunăoară, Jules Verne contiuină să fie și azi una dintre lecturile la care revin cu sentimentul că am să produc un veritabil act critic (Jules Verne poate oricând reprezenta obiectul unor exgeze extraordinare) prin lectură, îl descopeream tot atunci pe Dostoievski.

– Cât de întâmplătoare erau lecturile dumneavoastră? Cum vă alegeați cărțile de citit?

– În general, lucrurile se petreceau cam aşa: înregistram în memorie titlul unei cărți; mă duceam la biblioteca de la Palatul Culturii – eram la Arad, elev la Liceul „Moise Nicoară” – unde o ceream, descoperind, cu același prilej, alte

titluri, cel puțin atât de seducătoare. De abia pe la 16 ani am început să-mi ordonez și să-mi organizez lecturile, pregătindu-le.

– *Prima fază a lecturilor dumneavoastră a dat ceva roade? Vreau să spun, să vă întreb dacă amintirile despre cărțile citite în acea perioadă sunt pregnante și azi?*

– Da, multe au rămas lucrări de referință, cel puțin în ordine afectivă, deși citem său într-o dezordine, psihologic vorbind, necesară. Am și acum în minte foarte multe amănunte, care țin de „istoria” acestor lecturi.

– *De pildă?*

– Iată una dintre Cărți: o văd și azi în fața ochilor; e volumul lui B. Fundoianu, *Priveliști*, apărut la Cultura Națională, în 1930, și având în interior acel uluitor portret desenat de C. Brâncuși. A rămas una dintre Cărți. La fel s-au întâmplat lucrurile în momentul descoperirii edițiilor din Fundații², din Bacovia sau din Arghezi. Am păstrat aceleasi acute amintiri vizuale, aceleasi reprezentări, care cuprind senzația indelebilă a culorilor, a luciului filelor. E și cazul revistelor descoperite la acea vîrstă. Le răsfoiam cu o mare plăcere.

– *Pe care, mai ales?*

– Extraordinara *Lumea*, a lui G. Călinescu. Superbă grafic. Peste ani, prin '54, '55, când am scris și publicat un studiu în două numere ale *Stelei*, studiu consacrat lui Geo Bogza, îmi revenea în față, ca o prezență palpabilă, numărul din *Lumea* unde apăruse *Sfârșitul lui Iacob Onisia*, proză însoțită de fotografia autorului, ieșind din mină, cu o lampă de miner în mână și cu o ciudată „casca” de protecție pe cap, semănând mai curând cu un bicorn. Era în ianuarie 1946.

Fiecare număr al revistei avea câte un foileton și „Cronica mizantropului”, amândouă datorate lui G. Călinescu. Erau pentru mine lecturi copleșitoare.

Cam în aceași perioadă începusem să-i citesc pe critici, *pentru scriitori*; îi descoperisem pe Paul Zarifopol, pe Pompiliu Constantinescu, ultimul și azi, pentru mine cel puțin, criticul în cea mai curată și mai nobilă accepție a cuvântului. Dar, revenind la G. Călinescu, trebuie să vă spun că eram fascinat de cum făcea până și „Poșta redacției”.

– *S-a materializat în vreun fel această fascinație?*

– Înțeleg la ce vreți să ajungem. Ei, da. Pentru prima și ultima oară am trimis unei reviste versuri.

² E vorba de Editura Fundațiilor Regale pentru Literatură și Artă. Aici a intervenit fie autocenzura celor doi interlocutori, fie cenzura redacției, pentru că tot ce ținea de regalitate – inamicul nr. 1 al comuniștilor – era prohibit. E de-a dreptul bizar cazul excelentei monografii a Mioarei Apolzan, despre *Revista Fundațiilor Regale*, inițial teză de doctorat, care a fost publicată, în 1983, sub următorul titlu: *Aspecte de istorie literară: Destinul unei publicații*, R.F.R., sigla evitând, pe moment, cuvântul *Regale!*